

Zdzisław Nowakowski¹
Jan Rajchel²
Robert Szafran³

PROBLEMATYKA POZNANIA POGLĄDÓW POLSKICH PARTII POLITYCZNYCH NA BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE. DOŚWIADCZENIA Z BADAŃ I WNIOSKI

Badanie poglądów partii politycznych wymaga rozwiązania wielu problemów teoretycznych i metodologicznych. Są one charakterystyczne dla nauk o bezpieczeństwie. Jej metodologia dopiero dojrzeje. Adoptowane są metody i techniki badań. Doskonalone są procedury w celach poznawczych. W młodej polskiej demokracji partie polityczne dopiero zdobywają doświadczenie w sprawach tworzenia polityki bezpieczeństwa. Jednocześnie rozwija się polska teoria bezpieczeństwa narodowego.

1. WPROWADZENIE

Problematyka poznania wpływu partii politycznych na koncepcje polskiej polityki bezpieczeństwa, pomimo pozornego opracowania, pozostaje obszarem nie do końca zbadanym. Kwestia stanowisk partyjnych wobec najważniejszych problemów bezpieczeństwa narodu i państwa jest podejmowana rzadko i fragmentarycznie. Istniejące opracowania i materiały charakteryzują zazwyczaj końcowe jej rezultaty – w formie uogólnionych koncepcji programowych, nie pokazując mechanizmów ich powstawania, ścierania się różnych ujęć i poglądów, tej swoistej „kuchni politycznej” prowadzącej do uzgodnionych pomysłów w rezultacie dokonanych kompromisów i ustępstw, nie zawsze też wnikają w trudne szczegóły rozpatrywanej problematyki. Wskazana tematyka badawcza oczekuje na badaczy wyposażonych w przydatną metodologię.

W szczególności potrzebne są wieloaspektowe studia stanowisk polskich parlamentarnych ugrupowań politycznych wobec zasadniczych problemów bezpieczeństwa państwa na etapie wielkiej transformacji ustroju polityczno-gospodarczego i przyspieszonego rozwoju kraju po wstąpieniu do NATO i Unii Europejskiej. Ich celem będzie poznanie roli wpływu myślenia partyjnego na kształtowanie koncepcji zapewnienia zewnętrznego i wewnętrznego bezpieczeństwa państwa na poziomie partii politycznych, które w demokratycznym państwie za pomocą atrakcyjnych programów dążą do pozyskania przychylności wyborców w celu uzyskania legitymacji do przejęcia kontroli nad kierunkami polityki i działaniami rządu. Próbuje rozpoznać te pole badawcze praca Zdzisława Nowakowskiego *Bezpieczeństwo państwa w koncepcjach programowych partii parla-*

---

¹ Prof. dr hab. inż. Zdzisław Nowakowski, Rektor Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie.

² Gen. bryg. pil. dr Jan Rajchel, Rektor-Komendant, Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych w Dęblinie.

³ Mgr Robert Szafran, Wyższa Szkoła Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie.

mentarnych w Polsce po 1989 roku⁴. Omówimy wynikające z niej doświadczenia i wnioski.

Niewątpliwie badacz, podejmujący zagadnienie stanowisk partyjnych wobec najważniejszych problemów bezpieczeństwa narodowego, staje przed wieloma dylematami teoretycznymi i metodologicznymi. Przede wszystkim musi sprecyzować cel, zakres i teren badań oraz wybrać przydatne metody i techniki badawcze.

Celem publikacji jest zarysowanie tych kwestii na przykładzie analizy ścierania się koncepcji polskich ugrupowań politycznych na temat bezpieczeństwa narodowego po 1989 roku. Jest to obszar badań, który przez długi czas znajdował się na drugim planie w studiach nad polską polityką bezpieczeństwa i w teorii systemu bezpieczeństwa narodowego (odnośnie roli spełnianej w nim przez partie polityczne). Analiza tego przypadku posłuży ukazaniu problemu stosowania narzędzi poznawczych nauk o bezpieczeństwie, jak również zasygnalizowaniu dylematów, przed którymi stoją badacze tej dyscypliny.

2. ROLA PARTII POLITYCZNYCH W KSZTAŁTOWANIU BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO

Tradycyjnie bezpieczeństwo narodowe (nazywane też państwowym⁵) oznacza zdolność państwa do ochrony wartości wewnętrznych i dążenie do obrony państwa i społeczeństwa przed zagrożeniami zewnętrznymi. Jest zjawiskiem złożonym, którego rozumienie ulega zmianie stosownie do ewolucji środowiska bezpieczeństwa, w którym dane państwo funkcjonuje. Cechują je złożone mechanizmy i liczne interakcje zarówno w krajowym ujęciu bezpieczeństwa, jak i w stosunkach międzynarodowych. Bezpieczeństwo jest splotem różnych procesów o znacznej i zróżnicowanej dynamice. Zapewnienie bezpieczeństwa pozostaje jednym z podstawowych zadań państwa. W obecnych czasach zagrożenie zewnętrzną agresją jest dla wielu państw coraz mniej prawdopodobne, pojawiają się za to inne zagrożenia szczególnie w obszarze gospodarki, finansów, ładu informacyjnego czy środowiska naturalnego. Tym samym bezpieczeństwo staje się pojęciem interdyscyplinarnym. Jest przez to przedmiotem zainteresowania wielu nauk: nauki o polityce, nauki o stosunkach międzynarodowych, prawa, ekonomii, socjologii, a także rozwijających się nauk o bezpieczeństwie i nauk o obronności.

W literaturze przedmiotu występują dwa pojęcia: „bezpieczeństwo narodowe” i „bezpieczeństwo państwowe”. Mimo sygnalizowanych przez niektórych badaczy różnic w interpretacji tych pojęć, zdaniem Konstantego A. Wojtaszczyka za przeważający można uznać pogląd o utożsamianiu bezpieczeństwa państwa z bezpieczeństwem narodowym, które należy rozumieć jako zdolność władz państwowych i narodu do ochrony jego wewnętrznych wartości, takich jak: przetrwanie państwa jako instytucji, przetrwanie narodu jako grupy etnicznej, biologiczne przeżycie ludności, zachowanie integralności

⁴ Z. Nowakowski, *Bezpieczeństwo państwa w koncepcjach programowych partii parlamentarnych w Polsce po 1989 roku*, Towarzystwo Naukowe Powszechne S.A., Warszawa 2009.

⁵ T. Łoś-Nowak postrzega bezpieczeństwo narodowe (państwowe) „wąsko”, twierdząc, że „oznacza określoną kondycję państwa, tj. zdolność i możliwość państwa zapewnienia sobie istnienia i rozwoju w środowisku międzynarodowym, w tym ochrony przed zagrożeniami zewnętrznymi” – *Encyklopedia politologii*, t. V, *Stosunki międzynarodowe*, red. nauk. T. Łoś-Nowak, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2010, s. 76.

terytorialnej oraz niezależności politycznej państwa, a także zapewnienie ładu społecznego, ochrony własności i jakości życia obywateli⁶.

Bezpieczeństwo narodowe (państwowe) możemy rozumieć jako proces i stan zabezpieczenia żywotnych interesów obywateli, społeczeństwa i państwa jako instytucji we wszystkich sferach ich funkcjonowania przed zagrożeniami i niebezpieczeństwami zarówno zewnętrznymi, jak i wewnętrznymi oraz jako proces umożliwiający trwały rozwój wszystkich chronionych podmiotów, jak również zapewniający całość, wewnętrzną stabilność i suwerenność oraz zdolność do występowania państwa jako samodzielnego i pełnoprawnego podmiotu stosunków międzynarodowych.

Można by oczekiwać, że polityka bezpieczeństwa państwa powinna być niezależna od rządzącej opcji politycznej, ponadkadencyjna. Rolą władzy publicznej jest bowiem realizowanie interesów państwa niezależnie od wyrażanych poglądów politycznych⁷. Jednak artikulacja i reprezentacja interesów politycznych w kwestiach międzynarodowego i wewnętrznego bezpieczeństwa państwa nie jest możliwa bez udziału partii politycznych. Partie opracowując programy polityczne biorą odpowiedzialność za długofalową politykę państwa, w tym w szczególności za politykę bezpieczeństwa. Mają też obowiązek wyłaniania reprezentantów interesu publicznego i kandydatów na podstawowe stanowiska w organach władzy ustawodawczej i wykonawczej, których zadaniem jest realizacja przyjętych programów politycznych. Zasadnicza rola partii politycznych w funkcjonowaniu demokracji parlamentarnej nie pozostaje przy tym w sprzeczności z ideą społeczeństwa obywatelskiego.

W polskim systemie politycznym partie polityczne odgrywają znaczącą rolę i spełniają zadania, których wypełnienie jest dla funkcjonowania państwa niezbędne⁸. Różnią się one charakterem i rodzajem związków z aparatem państwowym. Marek Żmigrodzki postrzega je jako siłę napędową i motor działania zarówno społeczeństwa, jak i państwa⁹. Partie i ugrupowania polityczne wypełniały rolę ogniwa pośredniczącego między państwem a społeczeństwem¹⁰. Stąd pogląd o ich niezbędności w systemie politycznym państwa, chociaż poszczególne partie wywiązują się z przynależnych im funkcji w różnicowanym stopniu.

Zdaniem Wojciecha Sokoła partie realizują w państwie trzy wzajemnie powiązane funkcje: funkcję artikulacji i agregacji potrzeb i interesów społecznych, funkcję wyborczą i funkcję rządzenia¹¹. Wiążą się one z ujawnianiem, formułowaniem, hierarchizowaniem i reprezentowaniem przez partie polityczne preferencji odpowiednich grup społecz-

⁶ K.A. Wojtaszczyk, *Bezpieczeństwo państwa - konceptualizacja pojęć*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa*, red. K.A. Wojtaszczyk i A. Materska-Sosnowska, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2009, s. 11, 18.

⁷ Z. Nowakowski, H. Szafran, R. Szafran, *Bezpieczeństwo w XXI wieku. Strategie bezpieczeństwa narodowego Polski i wybranych państw*, Politechnika Rzeszowska, Wyższa Szkoła Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie, Rzeszów 2008, s. 132-134.

⁸ W. Sokół, *Funkcje partii politycznych* [w:] *Współczesne partie i systemy partyjne. Zagadnienia teorii i praktyki politycznej*, W. Sokół, M. Żmigrodzki (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2003, s. 65.

⁹ M. Żmigrodzki, *Partie polityczne a państwo*, „Annales UMCS” 1972, sectio G, vol. 11, s. 247-261, [cyt. za:] *Współczesne partie i systemy partyjne. Zagadnienia teorii i praktyki politycznej*...

¹⁰ A. Antoszewski, R. Herbut, *Systemy polityczne współczesnego świata*, Wydawnictwo Arche, Gdańsk, 2004, s. 61.

¹¹ W. Sokół, dz. cyt., s. 71.

nych, będących zwolennikami tych ugrupowań. Formułując określone postulaty partie kojarzą interesy różnych grup obywateli kraju i budują kompromisy wyważając zbieżne i przeciwstawne interesy. Partie przedstawiając postulaty działań lub wstrzymania się od nich stosują określoną retorykę służącą uświadomieniu potrzeb społecznych w sprawach bezpieczeństwa i pozyskaniu (kształtowaniu) opinii społecznej oraz wywieraniu nacisków w tej materii¹².

Programy partii są w jakimś stopniu propagandą wyborczą, środkiem służącym pozyskiwaniu maksymalnej liczby głosów, a nie tylko konceptem działań przyszłego rządu¹³. Partie starają się przypodobać wyborcom, chcą się też wyraziście odróżnić od najgroźniejszych konkurentów. Stąd w programach partyjnych pojawiają się wyolbrzymione zagrożenia mające na celu pobudzenie lęku u wyborców oraz obietnice nierealnych działań. Programy uwzględniają również panujące aktualnie trendy i mody na określone rodzaje bezpieczeństwa, na przykład energetycznego, lub też akcentują potrzebę przyłączenia się do światowej walki z terroryzmem, nawet, jeśli w kraju realne zagrożenie tego typu akta-
mi jest niewielkie.

Objęcie przez partię kierowania państwem, samodzielnie lub w koalicji, umożliwia obsadzenie personalne wielu stanowisk w państwie. Desygnowane przez partie osoby decydują o kształcie i kierunku polityki bezpieczeństwa państwa. Posłowie partii rządzących, stanowiąc polityczne zaplecze rządu wspierają w parlamencie politykę prowadzoną przez rząd. Celowi temu służy także obsadzanie przez członków lub zwolenników partii niższych ogniw aparatu administracyjnego państwa¹⁴, choć to upolitycznienie (upartyjni-
nie) aparatu państwowego jest sprzeczne z postulatem apolityczności biurokracji państwowej.

Decydenci odpowiedzialni za politykę bezpieczeństwa państwa, działają w ramach powołanych przez państwo dużych i złożonych struktur organizacyjnych. Cechuje je hierarchiczny układ władzy i komunikowania, specjalizacja ról i funkcji, złożony wewnętrznie podział pracy i istnienie szeregu formalnych reguł i procedur postępowania.

Warto zwrócić uwagę, że poszczególne decyzje w sprawach bezpieczeństwa nie zawsze są podejmowane w formalnych strukturach władzy i odpowiedzialności oraz w wyniku racjonalnego procesu, lecz najczęściej tworzone są w warunkach konfliktów interesów, sporów, rozmów, negocjacji, często z udziałem struktur nieformalnych. Wpływ na proces decyzyjny wywierają różne grupy nacisku, grupy środowiskowe, w tym szczególnie partie polityczne. Na proces ten wpływa także opinia publiczna, która, o czym należy pamiętać, jest również nosicielem różnych interesów i wartości.

W praktyce mechanizmy procesu kreacyjnego i decyzyjnego uzależnione są od stylu działania dominującego ugrupowania politycznego. Większą rolę odgrywa tutaj rozkład sił wewnątrz grupy i możliwości uzyskania poparcia z zewnątrz. Zwykle uzgadnianie decyzji przypomina przetarg między rywalizującymi politykami czy grupami interesów. Proces decyzyjny komplikuje się jeszcze bardziej, gdy podmioty decyzyjne stanowią różne grupy autonomiczne rywalizujące ze sobą o pozycje i wpływy na politykę bezpieczeństwa i mogące to przeforsować. Najważniejsza jest wewnętrzna sytuacja polityczna

---

¹² Tamże, s. 72.

¹³ Tamże, s. 76-77.

¹⁴ J. Muszyński, *Polskie państwo partyjne*, Wyższa Szkoła Zarządzania i Marketingu w Warszawie, Warszawa 2002, s. 131-133.

w państwie, zwłaszcza istniejący układ sił i interesów. Dobrze, gdy główne siły polityczne posiadają legitymację prawną do swych działań i są zgodne w określeniu tego, co nazywa się racją stanu. Zauważmy wszakże, że w Polsce po 1989 roku zarządzanie bezpieczeństwem państwa komplikował proces ewolucyjnej zmiany ustroju, przejmowanie armii i sił aparatu bezpieczeństwa z rąk PZPR i jej spadkobierców¹⁵.

Chociaż bezpośredni wpływ parlamentu na działania w obszarze bezpieczeństwa państwa jest z reguły ograniczony, to parlament, posiadający kompetencje powoływania rządu na czele z premierem, uchwalający akty normatywne i podejmujący stosowne uchwały, może mieć istotny wpływ na politykę bezpieczeństwa państwa. Wobec faktu, że państwo jest jedynym podmiotem posiadającym prawny monopol w zakresie użycia siły, rolą parlamentu jest rozliczanie władzy wykonawczej ze stosowania instrumentów siłowych wynikających z obowiązków należących do sfery bezpieczeństwa państwa, a także badanie wydatków na cele bezpieczeństwa i obrony¹⁶. Parlament poddaje swojej ocenie strategiczne dokumenty dotyczące bezpieczeństwa państwa oraz realizowaną politykę. Dużą rolę w pracach parlamentu, związanych z bezpieczeństwem państwa odgrywają frakcje partyjne; często działają w nich osoby mające doświadczenie w obszarze bezpieczeństwa państwa – byli wojskowi, osoby pełniące w przeszłości funkcje publiczne, naukowcy. Dlatego wyrażane przez partie poglądy na temat bezpieczeństwa państwa mogą odznaczać się wysokim profesjonalizmem.

Prace parlamentu z natury rzeczy polegają na ścieraniu się poglądów rządu i opozycji. W działalności dotyczącej tematyki bezpieczeństwa największe znaczenie ma aktywność stosownych komisji parlamentarnych, gdzie są dyskutowane i w dużej mierze rozstrzygane najważniejsze sprawy. W dyskusjach w obrębie komisji parlamentarnych mniej widoczny jest na ogół podział na większość rządową i opozycję – mają one charakter bardziej merytoryczny. Dlatego także partie opozycyjne mogą bezpośrednio uczestniczyć w wypracowywaniu konkretnych decyzji, wpływać na politykę bezpieczeństwa.

Funkcję rządzenia realizuje najczęściej partia, która wygrała wybory. Partia tworząca rząd – samodzielnie lub w koalicji z innymi partiami – decyduje o obsadzie najważniejszych stanowisk w państwie, także stanowisk decydujących o jego bezpieczeństwie. Większość rządowa zapewnia spójność struktur władzy.

Dla bezpieczeństwa państwa jest istotne, czy większość ta wewnątrz siebie kieruje się regułami demokratycznymi, czy ma do zrealizowania określony program dotyczący spraw związanych z bezpieczeństwem, czy też używana jest tylko jako maszyna do głosowania. Jeśli taki program posiada, to może łączyć różne środowiska, godzić (równoważyć) ich interesy, harmonizować je, zaspokajać potrzeby i żądania, mobilizować poparcie.

Oddziaływanie każdej partii opozycyjnej na politykę bezpieczeństwa jest natomiast ograniczone. Partie te starają się wpływać na kształtowanie polityki poprzez odwoływanie się do opinii publicznej, dyskusje parlamentarne lub też, jeżeli mają taką możliwość, mogą oddziaływać jako grupy nacisku.

Z punktu widzenia wpływu partii na mechanizm decyzyjny, istotną rolę odgrywa możliwość tworzenia koalicji rządowych. Oczywiście, decydujący wpływ na podejmo-

¹⁵ Zob. A. Dudek, *Historia polityczna Polski 1989-2005*, Wydawnictwo ARCANA, Kraków 2007, s. 78-80.

¹⁶ *Parlamentarny nadzór nad sektorem bezpieczeństwa. Zasady, mechanizmy i praktyki*, red. H. Born, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2004, s. 23-28.

wanie decyzji ma kierownictwo partyjne, ściśle związane z rządem. W opozycji, wyrażanie opinii i poglądów może osiągnąć szerszy zasięg społeczny dopiero wówczas, jeśli wspomaga strategię walki o władzę. Zjazdy i zarządy partii, wypowiadając się mimo wszystko bardzo ogólnie o sprawach bezpieczeństwa państwa w przygotowywanych programach partii, w rzeczywistości pozostawiają dużą swobodę manewru politycznego i doboru taktyki działania frakcji parlamentarnej i rządowi. Partie rozwiązują dylemat wspólnego działania grupy ludzi na rzecz uzyskania wpływu na władzę, dając swoim członkom i wyborcom dodatkowe argumenty, zachęty na rzecz zaangażowania we wspólne przedsięwzięcie¹⁷, także w sprawach bezpieczeństwa. Łączą formalne struktury władzy (rząd, parlament) ze społeczeństwem obywatelskim.

3. POGLĄDY PARTII POLITYCZNYCH NA BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE JAKO FENOMEN BADAWCZY: CELE, ZAKRES I PODEJŚCIA POZNAWCZE ORAZ ŹRÓDŁA WIEDZY (NOŚNIKI POGLĄDÓW)

Przedmiotem interesujących nas badań są zmienne koncepcje ugrupowań politycznych rozpatrywane w zakresie percepcji zewnętrznych i wewnętrznych zagrożeń bezpieczeństwa państwa oraz proponowanych sposobów przeciwdziałania im w poszczególnych wymiarach aktywności państwa na rzecz doskonalenia bezpieczeństwa. Ogólnym celem tych poszukiwań jest dokonanie analizy stanowisk partyjnych, ustalenie ich genezy i uwarunkowań, zbadanie kierunków i przyczyn ewolucji poglądów, ich istoty, zakresu, dynamiki i treści.

Zasadnicze znaczenie ma pragmatyczny problem roli partii w kształtowaniu bezpieczeństwa państwa, ale szerokie potraktowanie problematyki połączone z identyfikacją społecznego kontekstu działalności poszczególnych partii wymaga ustalenia:

- jak ewoluują zagraniczne i krajowe poglądy na istotę bezpieczeństwa państwa, jak jest ono rozumiane w aspekcie międzynarodowym i wewnętrznym?;
- jak szeroko rozpatrywana jest problematyka bezpieczeństwa narodowego w ujęciu przedmiotowym? Jak klasyfikowane są wymiary (rodzaje) bezpieczeństwa? Jak zmienia się percepcja wyzwań i zagrożeń?;
- pod wpływem jakich czynników i jak postępuje redefinicja bezpieczeństwa narodowego? Jaka jest dynamika przeformowania poglądów na jego istotę i zakres?;
- jak partie postrzegają ewolucję zagrożenia zewnętrznego państwa? Jak ją interpretują?;
- jakie koncepcje przeciwdziałania zidentyfikowanym zagrożeniom zewnętrznym państwa artykułują poszczególne partie?;
- jakie dostrzegają zagrożenia wewnętrzne dla funkcjonowania państwa? Czy i jak ewoluuje ich percepcja w tym przedmiocie bezpieczeństwa?;
- jakie, w związku z tym proponowane są działania – umacniające ład wewnętrzny, stabilizację sytuacji polityczno-społecznej, przyspieszające rozwój kraju i poprawę poziomu i jakości życia obywateli?

Ważnym elementem badań nad poglądami partii powinno być ustalenie zasięgu występowania pożądanego konsensusu w dziedzinie polityki bezpieczeństwa.

---

¹⁷ A. Wołek, *Partie polityczne*, [w:] *Nauka o państwie*, red. nauk. P. Kaczorowski, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2006, s. 98.

W związku z występującym poszerzaniem treści pojęcia bezpieczeństwa narodowego, m.in. o czynniki ekonomiczne, ekologiczne, socjalne czy kulturowe, energetyczne i informacyjne, w badaniach powinny występować dwa aspekty bezpieczeństwa narodowego: zewnętrzny i wewnętrzny, które mogą być rozpatrywane w różnych, wybranych wymiarach ze stosownym odniesieniem do przedmiotowych zainteresowań partii parlamentarnych.

Zagrożenia i przeciwdziałanie zagrożeniom zewnętrznym są rozpatrywane zwykle w wymiarach: politycznym, polityczno-wojskowym, gospodarczo-ekologicznym i humanitarno-społecznym. Natomiast kwestie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, zwłaszcza dostrzeganych symptomów zagrożeń oraz środków i metod ich minimalizowania badane są przez pryzmat wymiarów: społeczno-politycznego, gospodarczego, ekologicznego, energetycznego, porządku i bezpieczeństwa publicznego, zdrowia społecznego.

W zakresie przestrzeni i terenu badań analiza koncepcji programowych partii politycznych koncentruje się na tych partiach, które mają reprezentację parlamentarną. Albowiem, jak zauważa Andrzej Antoszewski, to właśnie „parlament w systemie demokratycznym jest wyposażoną we władzę stanowienia ustaw i pochodzącą z rywalizacyjnych wyborów, kolegiatną reprezentacją interesów indywidualnych wyborców oraz elektoratu jako całość. Jest instytucją najłatwiej dostępną dla partii politycznych, które dzięki obecności w parlamencie mogą oddziaływać na opinie publiczną. Bywa miejscem narodzin partii politycznych”¹⁸.

Ponieważ przedmiot badań ma charakter interdyscyplinarny (zarówno samo bezpieczeństwo narodowe jak i zjawisko działalności partii politycznych), zwykle konieczne jest łączne stosowanie różnych metod badawczych charakterystycznych dla nauk społecznych: metody obserwacyjnej, metody porównawczej, metody analizy i krytyki dokumentów oraz metody krytyki literatury przedmiotu¹⁹. Metoda porównawcza, polegająca na porównywaniu całych układów lub ich elementów w celu ustalenia podobieństw jak również cech odróżniających te układy, stosowana jest przy poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie, jak poszczególne partie rozumieją kwestie bezpieczeństwa narodowego i czym się w jej pojmowaniu różnią. Do tego celu zastosowanie znajduje także metoda obserwacyjna, której podstawą jest obserwacja naukowa, czyli uważne i celowe postrzeganie prowadzące do formułowania wniosków. Metoda obserwacyjna służyły do określenia tła historycznego i uwarunkowań towarzyszących powstawaniu programów partii i ugrupowań, które mogą mieć wpływ na ich ostateczny charakter (treść). W procesie analizy programów partii i ugrupowań, jak również wypowiedzi parlamentarnych posłów reprezentujących poszczególne ugrupowania w Sejmie przydatna jest metoda analizy i krytyki dokumentów, która umożliwia wyłonienie i poddanie analizie zarówno pojedynczych wystąpień, prezentowanych w nich poglądów, jak i programów partyjnych zawierających często koncepcje ujęte w systemy poglądów. Metoda krytyki literatury wykorzystywana jest nie tylko do zbierania materiału faktograficznego (rejestracji poglądów w ich nośnikach), ale też i do konstruowania tła teoretycznego oraz opisu i wyjaśniania cech krajowego i międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa. Umożliwiło to

¹⁸ A. Antoszewski, R. Herbut, dz. cyt., s. 223.

¹⁹ Por. Z. Nowakowski, R. Szafran, *Metody badawcze z zakresu administracji publicznej*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji”, 2010, Zeszyt 3 (13), s. 49-66.

identyfikację dynamiki istoty i zakresu bezpieczeństwa narodowego w poglądach partyjnych.

Jako źródła wiedzy (materiał faktograficzny) można wykorzystać:

- dokumenty programowe przyjęte przez władze statutowe partii oraz
- wypowiedzi liderów partyjnych, w tym także expose premierów jako reprezentantów partii lub koalicji rządzących,
- uchwały, apele, odezwy wyborcze wyrażające środowisko partii wobec dziejących się wydarzeń politycznych i społecznych,
- wypowiedzi parlamentarne w czasie debat parlamentarnych i wywiady prasowe wyrażające bieżące stanowisko partii.

Wśród nielicznych opracowań polskich autorów dotyczących kwestii stanowisk partii politycznych wobec bezpieczeństwa najpełniejszą monografią dotyczącą omawianego tematu jest rozprawa doktorska Włodzimierza Fehlera *Ugrupowania parlamentarne w Polsce wobec problemu bezpieczeństwa państwa w latach 1989-1993*²⁰, lecz dotyczy ona jedynie pierwszych lat Trzeciej Rzeczypospolitej. Problematykę podjęto także w kilku artykułach. Temat bezpieczeństwa wewnętrznego analizuje Ewa Skrabacz w artykule *Polskie partie liberalne w III RP wobec kwestii bezpieczeństwa publicznego*²¹, natomiast Sławomir Sadowski badał *Bezpieczeństwo zewnętrzne w programach politycznych polskich liberalów*²². Z kolei Artur Jarnieża zgłębił w końcu lat 90. XX w. *Problemy obronności w programach partii politycznych*²³. B. Podsiadło analizowała *Problemy polityki bezpieczeństwa w założeniach i praktyce politycznej SdRP i SLD*²⁴. Rolę partii marginalizują natomiast prace Tadeusza Sokołowskiego i Tomasza Ulińskiego *Parlament a obronność* oraz Henryka Binkowskiego *Wojsko i obronność w działalności Sejmu RP (1989-2001)*²⁵.

Przedstawiona niepełna i skromna lista prac potwierdza, że zagadnienie stanowisk partii politycznych wobec węzłowych problemów bezpieczeństwa państwa w Polsce jest rzeczywiście badane stosunkowo rzadko i fragmentarycznie.

4. DOŚWIADCZENIA I WNIOSKI Z BADAŃ

Zasadność stosowania przedstawionego podejścia metodologicznego potwierdzają badania na temat: *Bezpieczeństwo państwa w koncepcjach programowych partii parlamentarnych w Polsce po 1989 roku*, prowadzonych w Wyższej Szkole Informatyki, Zarządza-

²⁰ W. Fehler, *Ugrupowania parlamentarne w Polsce wobec problemu bezpieczeństwa państwa w latach 1989-1993*, Uniwersytet Warszawski. Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Warszawa 1998.

²¹ E. Skrabacz, *Polskie partie liberalne w III RP wobec kwestii bezpieczeństwa publicznego*, [w:] *Polskie zbliżenia z liberalizmem*, red. T. Godlewski, D. Tarnowska, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006, s. 294-306.

²² S. Sadowski, *Bezpieczeństwo zewnętrzne w programach politycznych polskich liberalów...*, s. 308-324.

²³ A. Jarnieża, *Problemy obronności w programach partii politycznych*, „Wojsko i Wychowanie” 1998, nr 9, s. 48-53.

²⁴ B. Podsiadło analizowała *Problemy polityki bezpieczeństwa w założeniach i praktyce politycznej SdRP i SLD* [w:] *Bezpieczeństwo Polski i bezpieczeństwo europejskie na początku XXI wieku: wybrane aspekty*, red. M. Stolarczyk, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2004, s. 208-233.

²⁵ T. Sokołowski, T. Uliński, *Parlament a obronność*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2002; H. Binkowski, *Wojsko i obronność w działalności Sejmu RP (1989-2001)*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2003.

nia i Administracji w Warszawie przez zespół kierowany przez prof. ndzw. dr inż. Zdzisława Nowakowskiego. Oto najważniejsze ich wyniki.

Pierwsze lata Trzeciej Rzeczypospolitej przyniosły szereg problemów i wyzwań dla szeroko pojętej sfery bezpieczeństwa narodowego. Wynikały one zarówno ze słabości ówczesnej Polski, jak i z nowych uwarunkowań geopolitycznych po rozpadzie bloku wschodniego i po zjednoczeniu Niemiec. Do zjawisk mających istotny wpływ na ówczesny stan bezpieczeństwa państwa należały: odziedziczony po poprzednim okresie kryzys gospodarczy, gwałtownie rosnące bezrobocie, zacofanie cywilizacyjne kraju, w szczególności terenów wiejskich, narastanie patologii społecznych takich jak alkoholizm i narkomania, znaczne pogorszenie się opieki zdrowotnej powodujące wzrost zachorowań ludności szczególnie na choroby cywilizacyjne i społeczne, chaos polityczny tworzący niebezpieczeństwo kryzysów politycznych, wzrost przestępczości powodujący znaczący spadek poczucia bezpieczeństwa obywateli, niewydolność administracji państwowej i podleganie pracowników administracji naciskom korupcyjnym, dezorganizacja aparatu sprawiedliwości, przestarzała struktura polskich sił zbrojnych i upadek polskiego przemysłu obronnego.

Rok 1989 był w Polsce początkiem jakościowych zmian w zarządzaniu zewnętrznym i wewnętrznym bezpieczeństwem państwa. Między innymi i przez to, że wprowadzono zmiany w funkcjonowaniu partii politycznych i systemu partyjnego w Polsce. Nastąpiło przejście od systemu partii hegemonicznej w okresie Polski Ludowej do systemu wielopartyjnego III Rzeczypospolitej, zdemokratyzowano też i uspołeczniono proces tworzenia i umacniania bezpieczeństwa państwa. Należy podkreślić, że pozytywne efekty w budowie nowego systemu bezpieczeństwa osiągnięto w trudnych warunkach sytuacji wewnętrznej i zewnętrznej państwa. Wpływ na nią miały takie czynniki jak: transformacja ustrojowa, przekształcenia w gospodarce, ówczesna struktura społeczna, postkomunistyczna kultura polityczna, odziedziczony aparat bezpieczeństwa, rekrutowanie nowych elit politycznych, słabe „zakorzenienie się” nowych partii politycznych w przebudowywanym systemie politycznym skutkujące dość wysokim poziomem nieufności wobec młodych partii politycznych i ich programów.

W wypracowywaniu nowej polskiej polityki bezpieczeństwa partie polityczne odegrały znaczącą, nie zawsze docenianą rolę jako konstytucyjno-prawne instytucje systemu politycznego. Szczególnie doniosły jest ich wkład intelektualny w kształtowania koncepcji dotyczących zewnętrznego i wewnętrznego bezpieczeństwa państwa, które, zanim były realizowane przez rządy, podlegały najpierw rozpatrzeniu, ocenie i ewentualnemu przyjęciu na poziomie partii politycznych. To zjawisko, a dokładniej procesy wypracowywania stanowisk poszczególnych partii politycznych w kwestiach bezpieczeństwa, charakteryzuje ciągłość, wielowymiarowość, wybiórcze traktowanie problemów i nierówne wypełnienie zakresu przedmiotowego bezpieczeństwa.

W licznych wystąpieniach polskich polityków w latach dziewięćdziesiątych XX w. i po roku 2000 przewija się przede wszystkim specyficzny wątek „diagnostyczny”. Polska klasa polityczna poszukiwała odpowiedzi zarówno na pytanie, jaka jest sytuacja Polski w obszarze problemowym jej bezpieczeństwa, jak również na pytanie, jakich użyć środków dla zagwarantowania lub zwiększenia poziomu bezpieczeństwa kraju.

Część tych wypowiedzi Przemysław Mikiewicz określa mianem „politycznych pseudoteorii”, uznając za nie takie wypowiedzi przedstawicieli polskich elit politycznych,

które sugerowały istnienie ogólnych prawidłowości w sferze problematyki bezpieczeństwa państw i systemów międzynarodowych²⁶. Ich specyficzne „odkrycie” było często podyktowane potrzebami aktualnej propagandy. Zwrócił też uwagę, że polscy politycy nie sformułowali jasnej definicji bezpieczeństwa, opisując je zwykle w sposób pośredni, to znaczy poprzez wskazanie jego elementów składowych.

Celem ich wypowiedzi było prezentowanie własnych poglądów lub przekonywanie co do słuszności własnych racji na marginesie konkretnych wypowiedzi o czysto politycznych intencjach. Łączyło je przekonanie, że bezpieczeństwo współcześnie nie może oznaczać wyłącznie braku zagrożeń militarnych, lecz, że należy dostrzegać ich występowanie również w sferach: ekonomicznej, politycznej, ekologicznej, informacyjnej i innych.

U podstaw przedstawionej analizy koncepcji polskich ugrupowań politycznych III Rzeczypospolitej dotyczących zagrożeń bezpieczeństwa narodowego i proponowanych sposobów przeciwdziałania im leżał zamiar ustalenia kierunków i tempa ewolucji krajowych rozważań nad bezpieczeństwem na tle podobnej światowej dyskusji wywołanej zakończeniem zimnej wojny.

Przesłanki do zmian w polskim myśleniu o bezpieczeństwie stworzyła radykalna zmiana ładu międzynarodowego, a także ustrojowa transformacja społeczno-gospodarcza kraju. Zimnowojenny paradygmat bezpieczeństwa państwa zmienił się w związku z przełomem w stosunkach międzynarodowych spowodowanym przez Jesień Ludów '89. Wraz rozpadem mechanizmów bipolarnej organizacji bloków i zanikiem zimnej wojny nastąpiły znaczne przesunięcia a następnie odrzucenie wąskiego, zmilitaryzowanego postrzegania bezpieczeństwa. Rozwinęło się zainteresowanie nowymi kwestiami bezpieczeństwa, głównie poprzez asymilację zachodniego dorobku realistycznego dotyczącego bezpieczeństwa narodowego.

Wiadomo, że dynamizm kategorii bezpieczeństwa narodowego w naturalny sposób wiąże się ze zmiennością warunków otoczenia, postępem cywilizacyjnym i zakresem potrzeb zarówno państwa, jak i podmiotów wewnętrznych. W przypadku Polski uległo zasadniczej zmianie jej położenie międzynarodowe. Po pierwsze, odzyskała suwerenność w aspekcie wewnętrznym w wyniku wyborów do parlamentu z lat 1989 i 1991 oraz wyborów prezydenckich z 1990 r., jak również w aspekcie międzynarodowym – przez akceptację przemian w Polsce ze strony ZSRR, rozwiązanie RWPG i Układu Warszawskiego, rozwijanie własnej polityki zagranicznej Polski. Po drugie, po Jesieni Narodów nastąpiło odejście od asymetrycznego imperialnego układu stosunków międzynarodowych w środkowo-wschodniej części Europy, a w jego miejsce zaczął się kształtować nowy, symetryczny i demokratyczny układ. Jego elementami stały się porozumienia subregionalne i regionalne oparte na nowych demokratycznych zasadach, stworzone bez udziału i kurateli Moskwy. Wchodziły one w skład „nowej architektury Europy” – koncepcji systemu bezpieczeństwa ogólnoeuropejskiego i współpracy w Europie, będącej w opozycji do zimnowojennego podziału świata, opartego na dwubiegunowości.

Wśród priorytetów polskiej polityki bezpieczeństwa znalazło się dążenie do zbudowania w Europie systemu zbiorowego bezpieczeństwa, równoważenie się stosunków z jednoczącymi się Niemcami i rozpadającym się ZSRR oraz współpraca regionalna z krajami Europy Środkowej i krajami bałtyckimi. W Polsce, obok policentryczności, na

---

²⁶ P. Mikiewicz, *Kategoria bezpieczeństwa a polska myśl polityczna lat 90.*, Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław 2005, s. 76.

plan pierwszy wysunięto promowanie autonomii i tożsamości narodowej państwa. Podjęto też działania na rzecz integrowania wspólnego bezpieczeństwa z sąsiadami. Pierwszy krok w realizacji tych zamierzeń miał polegać na przyłączeniu się do Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego. Kolejne zadanie wiązało się z włączeniem Polski w struktury Unii Europejskiej.

W zasadniczo trudniejszych okolicznościach przebiegało organizowanie bezpieczeństwa wewnętrznego. Zgodnie z porozumieniem okrągłego stołu 5 IV 1989 r. przemiany, które doprowadziły do uzyskania suwerenności zewnętrznej i wewnętrznej państwa polskiego postępowały równoległe z kształtowaniem się systemu demokratycznego i polskiej demokratycznej sceny politycznej. Przemianom instytucjonalnym towarzyszyła reforma gospodarcza, której zadaniem było ustabilizowanie sytuacji gospodarczej kraju i wprowadzenie systemu wolnorynkowego. Działania te wiązały się z dużymi kosztami społecznymi. Pojawiło się nieznane w PRL zjawisko bezrobocia, nastąpił spadek realnych dochodów ludności, a co za tym idzie stopy życiowej itp. Powodowało to spadek zaufania do rządu i marazm społeczny, widoczny podczas wyborów, który objawił się niską frekwencją wyborczą.

Do zasadniczych problemów ówczesnego bezpieczeństwa wewnętrznego należało podjęcie rozwiązań umożliwiających wyjście państwa z kryzysu gospodarczo-społecznego, przeprowadzenie z powodzeniem reform rynkowych, obniżenie (stępienie) sprzeczności społecznych i socjalnych, ukształtowanie struktur i mechanizmów demokratycznego państwa prawa, niedopuszczenie do zaostrzenia się sprzeczności społecznych i politycznych, tworzących niebezpieczeństwo kryzysów politycznych mogących przerosnąć w konflikt wewnętrzny, osiągnięcie zgody społecznej, dobrego klimatu społeczno-psychicznego i moralnego w społeczeństwie, zapewnienie oczekiwanej ochrony życia, zdrowia, majątku, praw i wolności obywatela, stworzenia dostatecznych warunków dla funkcjonowania i rozwoju rodzin jako podstawowej komórki społecznej i jej wspierania przez państwo, utrzymanie bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Trudna droga do wprowadzenia tych zmian wymusiła konieczność dokonania reinterpretacji uprzedniego, zimnowojennego pojmowania bezpieczeństwa. W efekcie zmian politycznych nastąpiło w Polsce przewartościowanie myślenia o bezpieczeństwie państwa. Przede wszystkim uwypuklono znaczenie jego pozytywnego, prorozwojowego aspektu. Poza tym kolejne rządy niezależnej Polski musiały rozwiązać szereg występujących problemów wewnętrznych i zewnętrznych, a także sprostać wyzwaniom związanym z wykreowaniem nowej, niezależnej, dążącej do suwerenności kraju polityki bezpieczeństwa, opartej na zasadach równorzędności i poszanowania partnerów.

Istotną rolę w wypracowywaniu jakościowo nowych koncepcji bezpieczeństwa państwa spełniały polskie partie polityczne. Treścią przeprowadzonych przez zespół badań było poznanie odpowiednich stanowisk partyjnych, ustalenie ich genezy i uwarunkowań, zbadanie kierunków i przyczyn ewolucji poglądów, ich istoty, zakresu, dynamiki i treści. Przy czym zaciekawienie badawcze zostało zwrócone głównie na zmienność w czasie i ewolucję postrzegania istoty bezpieczeństwa państwa oraz przyczyny poszerzania jego zakresu, co pomogło w zrozumieniu motywów, opinii i propozycji zawartych w programach partii.

Z badań wynikają następujące wnioski.

1. Potwierdziły się przypuszczenia, że w okresie Trzeciej Rzeczypospolitej nastąpiła ewolucja postrzegania istoty bezpieczeństwa państwa w koncepcjach programowych partii

- parlamentarnych, która charakteryzowała się dużą dynamiką zakresu pojmowania bezpieczeństwa państwa.
2. Skomplikowany proces rozpadu ZSRR oraz Układu Warszawskiego i postępująca, acz powolna, zmiana stylu myślenia o bezpieczeństwie europejskim w NATO, zwiększały złożoność i mniejszą klarowność środowiska bezpieczeństwa w porównaniu z okresem zimnej wojny. Odpowiednio skomplikowała się i postępowała złożoność problematyki bezpieczeństwa państwa, która stała się bardziej dynamiczna i otwarta na nowe zagadnienia bądź w większym stopniu na wcześniej niedoceniane. Zmiana w myśleniu była wynikiem spadku znaczenia siły militarnej, ewolucji zagrożeń, transformacji stosunków Wschód-Zachód, narastających współzależności i rozwoju instytucji międzynarodowych. Konieczna okazała się redefinicja pojęć opisujących bezpieczeństwo państwa.
  3. Przede wszystkim nie wystarczało już wąskie, zmilitaryzowane rozumienie bezpieczeństwa państwa. W warunkach demokratyzacji i internacjonalizacji różnych sfer życia społecznego i narastających współzależności stało się pojęciem szerszym, bardziej złożonym, o bogatszej treści i większym zakresie niż w okresie zimnej wojny (w PRL). Niezbędna stała się nowa jego formuła i przechodzenie od koncentracji na wymiarze negatywnym, przestrzenno-politycznym, opartym na sile, do wizji pozytywnej i konstruktywnej, odwołującej się do współpracy międzynarodowej jako podstawy jego kształtowania.
  4. Niezbędne stało się też określenie zmienionego zakresu przedmiotowego bezpieczeństwa państwa, poszerzenie jego treści w wymiarach politycznym, gospodarczym, społecznym i kulturowym, ekologicznym. A także zmiana akcentów i treści w wymiarze militarnym.
  5. Zmienione rozumienie bezpieczeństwa państwa postrzega je bardziej dynamicznie. Już nie tyle przez zachowanie geopolitycznego status quo (dotychczasowych granic i nowych sojuszy), co przez pryzmat długoterminowych celów rozwojowych ulokowanych w przyszłości.
  6. Głównego aktora w budowaniu bezpieczeństwa doszukiwano się w suwerennym państwie. Ale uwaga nowego stylu myślenia skupia się już nie tylko na państwie jako podstawowym podmiocie działań i przedmiocie ochrony w ramach polityki bezpieczeństwa, ale uwzględnia także bezpieczeństwo innych podmiotów – jednostki i społeczeństwa, w tym także rolę podmiotów pozarządowych. W koncepcjach partyjnych występują one nie tylko w charakterze przedmiotu ochrony, ale także jako podmioty wspierające działania państwa, pogłębiające strukturę więzi między nimi i stabilizujące wewnątrz krajowe środowisko bezpieczeństwa, a w przypadku organizacji pozarządowych – także międzynarodowe.
  7. W nowych, zmienionych warunkach istotnego znaczenia nabrało jasne definiowanie współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa państwa oraz zakresu wartości chronionych. Uwzględniono zarówno warunki wewnętrzne w państwie, na przykład uwarunkowania głębokiej transformacji politycznej, gospodarczej i społecznej w Polsce po 1989 roku, jak i zmiany postępujące w środowisku międzynarodowym. W warunkach współzależności towarzyszących globalizacji zagrożenia militarne przestały być jedynymi i najważniejszymi, chociaż w dalszym ciągu pozostają dla polskich partii istotnymi. Obok nich pojawiły się nagłaśniane zagrożenia polityczne, społeczne, gospodarcze, ekologiczne, których obecność w partyjnych programach rozszerzała się.

8. Ważnym elementem zmian stało się silne akcentowanie potrzeby współpracy międzynarodowej na rzecz bezpieczeństwa w procesie jego zapewniania, co w przypadku Polski przebiegało w sposób skomplikowany. Początkowo poszukiwano bowiem sposobów zapewnienia samodzielności obronnej, gdy kraj „wyszedł” z Układu Warszawskiego, a nie było jeszcze wystarczającej woli przyjęcia go do NATO. A kiedy już to nastąpiło, rozpoczął się proces ograniczania autonomii obronnej na rzecz sojuszniczej obrony kolektywnej, którą z kolei sojusznicy pojmują obecnie jakby inaczej niż wcześniej, skupiając uwagę na działaniach prewencyjnych poza obszarem traktatowym.
9. Wzrosła w programach polskich partii dostrzegana rola bezpieczeństwa międzynarodowego, które jest pojmowane jako sposób zorganizowania środowiska międzynarodowego umożliwiający państwu realizację jego potrzeb oraz wartości istotnych dla ich istnienia i rozwoju. Ugruntowuje się pogląd, że bezpieczeństwo międzynarodowe wymaga działań kolektywnych w wymiarze regionalnym, ponadregionalnym i globalnym. Umacnia się przekonanie o potrzebie współdziałania państwa polskiego z jego środowiskiem międzynarodowym. Duże znaczenie nadaje się w koncepcjach współpracy pogłębiającej więzi z innymi państwami, zarówno na płaszczyznach niewojskowych, jak i militarnej, co ma tworzyć klimat zaufania stabilizujący środowisko międzynarodowe. Występują wręcz przykłady „partyjnego” popychania państwa do współpracy z innymi w celu wspólnego przeciwdziałania zagrożeniom. Podkreśla się współzależność bezpieczeństwa i potrzebę współpracy w procesie jego zapewniania. Współpraca taka z reguły wymaga instytucjonalnych rozwiązań, co jest motywem zainteresowania polskich partii doskonaleniem zdolności ONZ, Unii i NATO, a co najmniej zachowania dotychczasowych.

Reasumując, przeprowadzona analiza koncepcji programowych polskich partii parlamentarnych uwidacznia dużą dynamikę myślenia o bezpieczeństwie narodowym po 1989 roku. Wykazała, że istotnej ewolucji ulegał zarówno sposób rozumienia, jak i zapewniania bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo państwa w percepcji partii stało się w tym czasie zjawiskiem wielopłaszczyznowym, obejmującym szerszy niż wcześniej zakres chronionych wartości, zarówno w bezpieczeństwie wewnętrznym, jak i zewnętrznym, pomiędzy którymi ostra dawniej granica zaciera się. Wzrasta uznawana przez większość partii rola współpracy i instytucji międzynarodowych w procesie ich zapewniania. A dostrzegane zarówno przez społeczeństwo jak i partie korzyści wynikające z więzi gospodarczych, technologicznych i finansowych zachęcają je do zwiększonego zaangażowania w stabilizację środowiska międzynarodowego, choć wysyłanie polskich wojsk za granicę ma ograniczone poparcie społeczne, mniejsze niż u niektórych partii. Razem, zidentyfikowane zmiany w koncepcjach partyjnych dają obraz procesu stopniowego wyłaniania się w nich nowego, partyjnego paradygmatu bezpieczeństwa narodowego, w którego ramach większa rola po 1989 roku przypada aspektom niemilitarnym.

Przedstawione wyniki rozważań prowadzą ponadto do jeszcze jednej, ważnej konstatacji, że rozwój różniących się koncepcji partyjnych w III Rzeczypospolitej służył jednak wypracowaniu ponadpartyjnych, komplementarnych wizji bezpieczeństwa narodowego, które uzupełniając i dopełniając się siłą rzeczy były inspiracją dla przemysłów i działań czynników rządowych, dostarczając im szerokiej wiedzy o społecznej percepcji wartości, możliwych zagrożeniach i sposobach ich uniknięcia lub zminimalizowania.

5. PODSUMOWANIE

Reasumując, należy stwierdzić, że przy badaniu poglądów polskich partii politycznych na bezpieczeństwo narodowe istnieje szereg problemów teoretycznych i metodologicznych, odzwierciedlających dylematy charakterystyczne dla całej dyscypliny nauk o bezpieczeństwie. Dotyczą one definiowania głównego zagadnienia (problemu), zakresu badań, założeń teoretycznych analizy oraz metod badawczych. Przyczyn trudności jest wiele. Należą do nich m.in.: dojrzwienie samoświadomości metodologicznej dyscypliny; przechodzenie polskich partii politycznych przez „choroby wieku dziecięcego” w stosunkowo młodej demokracji; złożoność i dynamizm oraz interdyscyplinarny charakter zjawisk i procesów bezpieczeństwa narodowego, jak również częściowe pokrywanie się ich z innymi, zbliżonymi zagadnieniami.

Badanie ewolucji poglądów polskich partii politycznych na bezpieczeństwo narodowe wymaga korzystania zarówno z ogólnych, jak i ze specyficznych narzędzi warsztatu metodologicznego nauk o bezpieczeństwie. Trudności wynikają z faktu, że i one są *in statu nascendi*. Badacz tej problematyki może się odwoływać do klasycznych pojęć, kategorii, klasyfikacji oraz podejść teoretycznych w ramach tych dziedzin nauk społecznych. Niewykluczone jest także stosowanie metod badawczych używanych w naukach o obronności (wojskowych), na przykład analizy systemowej czy porównawczej. Trzeba jednak zastrzec, że wymaga to przyjęcia ściśle określonych założeń teoretycznych i niekiedy odejścia od klasycznych wariantów tych metod.

LITERATURA

- [1] Antoszewski A., R. Herbut, *Systemy polityczne współczesnego świata*, Wydawnictwo Arche, Gdańsk, 2004
- [2] Binkowski H., *Wojsko i obronność w działalności Sejmu RP (1989-2001)*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2003
- [3] Dudek A., *Historia polityczna Polski 1989-2005*, Wydawnictwo ARCANA, Kraków 2007
- [4] *Encyklopedia politologii*, t. V, *Stosunki międzynarodowe*, red. nauk. Łoś-Nowak T., Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2010
- [5] Feler W., *Ugrupowania parlamentarne w Polsce wobec problemu bezpieczeństwa państwa w latach 1989-1993*, Uniwersytet Warszawski. Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Warszawa 1998
- [6] Jarnieża A., *Problemy obronności w programach partii politycznych*, „Wojsko i Wychowanie” 1998, nr 9
- [7] Muszyński J., *Polskie państwo partyjne*, Wyższa Szkoła Zarządzania i Marketingu w Warszawie, Warszawa 2002
- [8] Nowakowski Z., *Bezpieczeństwo państwa w koncepcjach programowych partii parlamentarnych w Polsce po 1989 roku*, Towarzystwo Naukowe Powszechne S.A., Warszawa 2009
- [9] Nowakowski Z., Szafran H., Szafran R., *Bezpieczeństwo w XXI wieku. Strategie bezpieczeństwa narodowego Polski i wybranych państw*, Politechnika Rzeszowska, Wyższa Szkoła Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie, Rzeszów 2008
- [10] Nowakowski Z., Szafran R., *Metody badawcze z zakresu administracji publicznej*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji” 2010, Zeszyt 3 (13)
- [11] Podsiadło B., *Bezpieczeństwo Polski i bezpieczeństwo europejskie na początku XXI wieku: wybrane aspekty*, red. Stolarczyk M., Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2004
- [12] *Parlamentarny nadzór nad sektorem bezpieczeństwa. Zasady, mechanizmy i praktyki*, red. H. Born, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2004

- [13] Skrabacz E., *Polskie partie liberalne w III RP wobec kwestii bezpieczeństwa publicznego*, [w:] *Polskie zbliżenia z liberalizmem*, red. T. Godlewski, D. Tarnowska, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006
- [14] Sokołowski T., Uliński T., *Parlament a obronność*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2002
- [15] Sokół W., *Funkcje partii politycznych* [w:] *Współczesne partie i systemy partyjne. Zagadnienia teorii i praktyki politycznej*, W. Sokół, M. Żmigrodzki (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2003
- [16] Wojtaszczyk K. A., *Bezpieczeństwo państwa - konceptualizacja pojęć*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa*, red. K.A. Wojtaszczyk i A. Materska-Sosnowska, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2009, s. 11,18
- [17] Żmigrodzki M., *Partie polityczne a państwo*, „Annales UMCS” 1972, sectio G, vol. 11

THE ISSUES OF UNDERSTANDING OF VIEWS OF POLISH POLITICAL PARTIES ON NATIONAL SECURITY. RESEARCH EXPERIENCES AND CONCLUSIONS

Research of views of political parties requires solving many theoretical and methodological problems. They are characteristic for security sciences. Its methodology is just ripening. Methods and techniques are being adopted. Procedures for research purposes are improving. In the young Polish democracy political parties are just gaining experience in matters of forming of security policy. At the same time Polish theory of national security is developing.